

Distanční text

(Základy práva pro sociální pedagogy – distanční e-kurz)

ZÁKLADNÍ POJMY PRÁVA EU A MEZINÁRODNÍHO PRÁVA, VZTAH K ČESKÉMU PRÁVU

Druhá kapitola přibližuje základy mezinárodního práva a práva, které vzniká na půdě Evropské unie. S tím nutně souvisí i fungování a rozhodovací činnost Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva.

ČAS KE STUDIU:

- Mezinárodní právo, základní mezinárodní dohody a jejich vztah k českému právu, dohody v oblasti lidských práv (15 minut)
- Možnosti obrany u mezinárodních orgánů (10 minut)
- Právo Evropské unie, proces, prameny (15 minut)
- Fungování a úloha Soudního dvora EU (10 minut)
- Význam Evropského soudu pro lidská práva a dalších mezinárodních institucí (15 minut)
- celkem: 65 minut

PO PROSTUDOVÁNÍ TEXTU DOKÁŽEŠ:

- vysvětlit, jaký je vztah českého a mezinárodního práva
- vysvětlit, jaká je vazba předpisů Evropské unie na právo naší země
- pochopit, jak vzniká a funguje dodržování práva EU

- pochopit význam fungování Evropského soudu pro lidská práva

OBSAH UČIVA KAPITOLY:

- Rozdělení mezinárodního práva, mezinárodní smlouvy a jejich vztah k vnitrostátnímu právu
- Významné mezinárodní dohody a organizace (s přihlédnutím k oblasti lidských práv)
- Vznik a vynucování práva Evropské unie
- Typy pramenů práva Evropské unie
- Fungování Evropského soudu pro lidská práva a dalších mezinárodních institucí

KLÍČOVÁ SLOVA UČIVA:

mezinárodní právo, mezinárodní smlouvy, mezinárodní normy, právní systém Evropské unie, Soudní dvůr, lucemburský soud, štrasburský soud, Evropský soud pro lidská práva, směrnice, nařízení, přímá žaloba, řízení o předběžné otázce

ROZŠIŘUJÍCÍ STUDIJNÍ LITERATURA:

- TOMANCOVÁ, J. a kol. *Základy práva (nejen) pro školy – nové vydání*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, ISBN 78-80-7326-183-2.
- JANKŮ, M. a kol. *Základy práva pro posluchače právnických fakult*. Praha: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-494-0.
- TÝČ, V. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy. O právu, státě a moci*. ASPI, 2009, ISBN 978-80-7357-407-9.
- KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé, 7. vydání*. Brno: Doplněk, 2009, ISBN 978-80-7239-231-5.
- MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Doplněk, 2008, ISBN 978-80-7239-218-6.

Rozdělení mezinárodního práva, mezinárodní smlouvy a jejich vztah k vnitrostátnímu právu

Předkládaná část studijního textu poskytuje základní informace o vzniku a fungování mezinárodního práva a vysvětluje, proč a jak se musí české orgány řídit mezinárodními normami. Zvláštní oblastí mezinárodního práva je také právo Evropské unie, pro jeho specifickou povahu je přiblíženo v samostatné části tohoto textu.

Nejprve se věnujme obecně mezinárodnímu právu, tedy právu, které vzniká na nadnárodní úrovni. Subjekty mezinárodních právních vztahů, které uzavírají mezinárodní smlouvy, jsou státy, nikoli jednotlivci. Mezinárodní smlouvy lze členit na bilaterální, tedy dvoustranné, a multilaterální neboli vícestranné. Záleží na tom, kolik států stojí při zrodu takové mezinárodní smlouvy. Bilaterální dohody vznikají například k tematice vzájemného uznávání vzdělání mezi určitými dvěma státy (bi = dva). Naopak vícestranné dohody jsou typicky například dohody v oblasti lidských práv – tj. smluvních zemí je celá řada (většina Evropy, resp. většina světa). Některým podstatným dohodám, jejichž smluvním státem je i naše země, se budeme věnovat dále.

Právní normy s mezinárodním prvkem lze ale členit také jiným způsobem, nikoli podle počtu smluvních států jednotlivých smluv, ale podle toho, čeho se obsahově týká (obdobně lze rozdělit také vnitrostátní právo). Máme na mysli členění *soukromého* a *veřejného* práva. V obou zmíněných oblastech totiž vznikají vztahy s mezinárodním prvkem. Mohli bychom uzavřít, že mezinárodní právo soukromé je součástí vnitrostátního práva, tj. jednotlivé státy si určují, který právní řád se použije v konkrétním případě s mezinárodním prvkem (u mezinárodního práva veřejného dochází naopak k aplikaci norem obsažených v mezinárodních smlouvách). Mezinárodní právo soukromé proto velmi často používá takzvané kolizní normy. Taková norma neuvádí přímo, jak se v dané situaci mají chovat účastníci právního vztahu: tato norma „pouze“ odkáže, který právní řád mají použít. Například v situaci, kdy si Němec a Čech uzavřou dohodu týkající se určité nemovitosti, napadlo by Vás: které právo se v případě sporu použije? Budete-li potřebovat odpověď, naleznete ji v zákoně o mezinárodním právu soukromém a procesním, kde

se uvádí, že se věcná práva k nemovitostem řídí právem státu, kde věc leží. Normy mezinárodního práva soukromého se v různých zemích liší (je ale třeba doplnit, že v řadě případů si mohou smluvní strany samy určit, který právní řád bude v případě sporu použit a který soud bude rozhodovat spor, navíc v řadě případů je využívána možnost rozhodování sporu rozhodcem nebo rozhodčím soudem, tedy v rámci arbitráže).

Mimoto ovšem vznikají na mezinárodním poli mezinárodní smlouvy. Ty se týkají celé řady možných témat a oblastí, jež si jednotlivé země potřebují upravit, aby postupovaly jednotně a aby mohly předvídat, jak se orgány dalších zemí zachovají. Napadne nás logicky otázka, zda má přednost v případě rozporu úpravy určité otázky český zákon, nebo mezinárodní smlouva - tj. pokud by zákon a smlouva obsahovaly rozpor, který pramen práva bude mít přednost? A jak to bude v případě rozporu české normy a práva Evropské unie? Obecně platí, že české orgány a čeští občané jsou vázáni jak právními předpisy přijímanými českými zákonodárci, tak právem Evropské unie a mezinárodními dohodami, které jsou ratifikovány českými orgány. Zjednodušeně lze uvést, že právo EU je pro výklad ostatních norem, českých zákonů, směrodatné. Pokud by došlo k rozporu mezi právní úpravou evropských předpisů a českých zákonů (samozřejmě v otázce upravené evropským právem), přednost má při výkladu právo evropské. Je odpovědností českého zákonodárce sladit české předpisy podle norem EU (viz dále výklad týkající se směrnic). Česká republika je přitom zavázána právem EU logicky od vstupu ČR do EU, tzn. k 1. 5. 2004. Část zákonodárné iniciativy tak ČR ztratila, protože je předána EU. Zde je základním zákonodárným orgánem Evropský parlament.

Nyní k otázce rozporu mezi českým zákonem a mezinárodní smlouvou. Odpověď je třeba hledat v čl. 10 Ústavy ČR, podle něhož platí, že vyhlášené a ratifikované mezinárodní dohody mají před národními zákony přednost (podle tohoto článku: „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva*“). Právní teorie přitom neuvádí, že by mezinárodní dohody měly vyšší právní sílu než české předpisy, ale že je třeba využít tzv. *aplikační přednosti*. V případě rozporu se tedy přednostně, v souladu s touto zásadou, použije (aplikuje) nadnárodní předpis.

Vytváření a aplikace právních předpisů přitom může být dále v rámci jednoho státu vnitřně členěna, zejména pokud je stát federací. Také Československo bylo federací, a to mezi léty 1969-1992. V této době jsme měli vlastní orgány, Slovensko mělo svoje orgány, a společné

orgány, federální, jim byly nadřizeny. Existovalo tak české Národní shromáždění, slovenské Národní shromáždění, a dále Federální shromáždění. Federální shromáždění přijímalo předpisy týkající se základních otázek fungování státu, zatímco jednotlivé národní orgány si upravovaly vlastní záležitosti. Jiné státy jsou vnitřně členěny jiným způsobem (například ve Francii jsou zřízeny departementy, Německo je spolkovou republikou, tzn. určité věci jsou řešeny na spolkové úrovni, určité na úrovni místní, například bavorské, saské apod., v Rusku jsou autonomní oblasti ad.). Takto vznikající předpisy nejsou normami mezinárodními: jedná se o vnitřní záležitost zemí, zda jsou či nejsou vnitřně členěny. Opakem federativního zřízení je pak zřízení unitární. Takovým příkladem je mj. Česká republika, která není vnitřně členěna.

Dokážete z předchozího výkladu vysvětlit význam následujících pojmů?

Tab. č. 1: Příklady - základní pojmy

1. mezinárodní právo soukromé:
2. mezinárodní právo veřejné:
3. aplikační přednost:
4. bilaterální dohoda:

OTÁZKA č. 1: Která z následujících tvrzení jsou správná?

- právo EU má přednost před našimi zákony
- česká právní norma obsažená v Ústavě má přednost před mezinárodní dohodou
- Česká republika se vstupem do Evropské unie vzdala části své suverenity
- právní normy týkající se mezinárodního práva soukromého jsou ve všech zemích stejné

Významné mezinárodní dohody a organizace (s přihlédnutím k oblasti lidských práv)

Už jsme uvedli, že Česká republika je, podobně jako většina ostatních zemí, smluvní stranou řady mezinárodních smluv. Je také členkou řady významných mezinárodních organizací, které právě vznikají podpisem a sjednáním mezinárodní smlouvy jednotlivými státy coby subjekty mezinárodního práva. V některých případech dojde nejen ke sjednání smlouvy, ale v určí se v ní rovnou i orgán, který následně vymáhá splnění povinností určených onou smlouvou. Takto je Česká republika vázána například nejen Evropskou úmluvou o lidských právech (správný název dohody je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod), ale také v ní sjednaným Evropským soudem pro lidská práva, který má na starosti sledování dodržování práv občanů v zemích, které podepsaly zmíněnou Úmluvu. O činnosti tohoto soudu pojednáme blíže níže.

Na základě sjednané dohody vytvořená mezinárodní organizace pak může získat mezinárodní právní subjektivitu: například Evropská unie takovouto subjektivitu má, takže se může stát subjektem dalších mezinárodních smluv. Mezinárodní organizace přitom vznikají za různými účely, podstatným z nich je ochrana světového míru a zajištění mezinárodní bezpečnosti, následují nejrůznější formy ekonomické spolupráce a podobně. Česká republika je tak smluvní, resp. členskou zemí Organizace spojených národů, výše uváděné Evropské unie, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, a dále například Rady Evropy. Zmíněné organizace patří k těm nejpodstatnějším, k nimž naše země přistoupila. V oblasti hospodářské je podstatné zmínit Světovou obchodní organizaci (World Trade Organization), Mezinárodní organizaci práce (International Labour Organization ad.).

Významné jsou dále mezinárodní dohody z oblasti ochrany lidských práv. Systém ochrany základních lidských práv je stěžejní: jde o mimořádně významná práva pro každého z nás, jako je ochrana před diskriminací, zajištění politických práv – práva volit apod., realizace základních sociálních jistot atp. Zde je třeba z těch, jichž je smluvní zemí také Česká republika, jmenovat zejména v roce 1948 vytvořenou a na půdě OSN schválenou Všeobecnou deklaraci lidských práv, dále Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o

hospodářských, sociálních a kulturních právech. V evropském kontextu je stěžejní již uvedená Evropská úmluva o ochraně lidských práv. Speciálně určitým skupinám společnosti jsou pak věnovány další významné dohody, a to Úmluva o právech dítěte, dále Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, Úmluva proti mučení. Poslední zmíněná úmluva se přitom netýká jen zákazu mučení v pojetí, které známe především z historie – na základě této dohody fungují mechanismy ochrany i před jiným nelidským nebo ponižujícím zacházením. To už je jednání, s nímž se setkáme běžně i v demokratické části současného světa.

Dále je možné jmenovat systém ochrany lidských práv v rámci Evropské unie: pramenem práva je mj. Listina základních práv EU, přitom dodržení práv v ní uvedených sleduje Soudní dvůr EU. Náš právní řád samozřejmě obsahuje i vnitrostátní prameny jako záruky ochrany lidských práv, a to zejména Listinu základních práv a svobod (základních práv se ale dotýká také zákaz diskriminace obsažený především v antidiskriminačním zákoně). O ochraně lidských práv bude komplexněji pojednáno v následující kapitole skript.

Pokuste se vyhledat smysl vzniku a fungování následujících mezinárodních organizací.

Tab. č. 2: Mezinárodní organizace

1. Mezinárodní červený kříž
2. Helsinský výbor
3. Amnesty International
4. OBSE

Vznik a vynucování práva Evropské unie

Bylo již zmíněno, že také Česká republika je, spolu s řadou dalších evropských zemí, součástí Evropské unie. Je tedy povinna se podřídit legislativě orgánů této organizace a také soudním rozhodnutím vzniklým činností tzv. lucemburského soudu. Ten je vrcholnou soudní instancí v EU, je hlavním vykladačem právně sporných otázek právních norem EU a jejich případného souladu či nesouladu s národními právními řády. Lucemburský soud se mu jen přezdívá, samozřejmě podle místa sídla: oficiální název je Soudní dvůr Evropské unie. Jak jsme zmínili v předcházející části, Soudní dvůr EU je rovněž orgánem ochrany základních (lidských) práv zakotvených v Listině základních práv EU, tj. jeho činnost se netýká jen interpretace pojmů obsažených v různých pramenech evropského práva, ale přispívá také k zajištění lidských práv v rámci celé EU. V tomto dokumentu, tedy v Listině základních práv EU, nalezneme přitom obdobný výčet práv jako v jiných mezinárodních lidsko-právních dokumentech, které jsme uvedli výš, a podobně jsou základní práva vyjmenována také v české Listině základních práv a svobod. V ideálním případě by tedy postup českých orgánů neměl být vůči občanovi ČR v rozporu s ochranou jeho lidských práv, protože už české právo, mj. Listina, jim příkazuje nezasahovat do lidských práv.

Prameny práva Evropské unie se ale samozřejmě netýkají jen základních práv: upravují celou řadu oblastí, především těch, jež je třeba celoevropsky upravit s ohledem na základní principy fungování EU, jimiž jsou volný pohyb osob (včetně pracovníků), zboží, služeb. Pokud orgány EU chtějí určitou problematiku upravit celounijně, vydají předpis (v podobě směrnice nebo nařízení) a následně se všechny členské země musí tímto řídit. Pak tedy platí, že evropská právní úprava má přednost před vnitrostátní. Samozřejmě je ale celá řada otázek, které si jednotlivé země určují samy – tzn. neexistuje k nim evropská úprava. Jaké jsou rozdíly mezi jednotlivými typy pramenů evropského práva, si uvedeme v následující části.

Tak jako v České republice funguje v rámci zákonodárního procesu jako jeho nejvýznamnější orgán Parlament ČR, také v EU existuje Evropský parlament, v němž jsou,

podobně jako v našem národním zákonodárném sboru, zastoupeny různé politické strany. Europoslanci jsou vysíláni z jednotlivých členských zemí. Podle počtu obyvatel dostane ta která země křesla v Evropském parlamentu. Naopak výkonným orgánem, podobně jako naše vláda, je v rámci EU pak Evropská komise. Dříve byl za ČR eurokomisařem pro sociální záležitosti V. Špidla. Rozhodovací, exekutivní moc, přitom v EU není svěřena jen Evropské komisi, některé úkoly má také Rada EU (\neq pozor, Rada Evropy nesouvisí vůbec s EU). Rada EU ale stojí na pomezí exekutivní a legislativní moci, někdy totiž i ona vytváří právní předpisy. Právní akty jsou často navrženy Evropskou komisí nebo touto Radou a následně podléhají souhlasu Evropského parlamentu, který je schvaluje coby základní legislativní orgán.

Pokud jde o třetí typ moci, tzn. soudní, je vrcholným orgánem EU Soudní dvůr Evropské unie, jež jsme uvedli výš. Oproti dalším vrcholným orgánům, sídlícím povětšinou v Bruselu, sídlí Soudní dvůr v Lucemburku. SDEU řeší především spory vyplývající z předpisů vydávaných orgány EU. Koncentrují se u něj dva typy řízení. Jednak jde o žaloby, jež mají svůj původ v právu EU nebo postupu orgánů EU. Takovou žalobu může dát orgán EU, členská země EU nebo občan členské země, má-li pocit, že byl dotčen právní úpravou EU nebo postupem některého jejího orgánu. Takovým žalobám se také říká přímé žaloby. Dalším typem řízení, neméně podstatným, je pak řízení o předběžné otázce. V takovém případě se obrací soud členského státu EU na Soudní dvůr, má-li dotaz týkající se evropského práva. Soudce členské země pak použije závěr Soudního dvora v tom smyslu, že aplikuje právo EU v souladu se závěry Soudního dvora. Soudní dvůr může také ukládat sankce jako nástroj vynucování práva EU, podobně jako komise.

Na rozdíl od právě popsaného soudu tzv. štrasburský soud, tzn. Evropský soud pro lidská práva (ESLP), nemá s EU nic společného. Na štrasburský soud se tak mohou obracet nikoli občané zemí EU, ale občané těch zemí, které přijaly Evropskou úmluvu o lidských právech (ovšem v praxi jde o velmi obdobnou skupinu států, navíc sama Evropská unie jako subjekt práva přistoupila k EÚLP). O štrasburském soudu pojednáme níž.

OTÁZKA 2: Které orgány jsou v EU zřízeny...

- pro výkon legislativní moci?
- pro výkon exekutivní moci?
- pro výkon soudní moci?

Typy pramenů práva Evropské unie

Již výš jsme zmínili některé prameny práva EU. Především jsme uváděli tzv. směrnice a nařízení. Následuje ucelený přehled o tom, které typy předpisů či právních pramenů vydávají orgány Evropské unie. Především je potřeba zmínit, že právo EU dělíme do tří složek: primární právo, právo sekundární a terciární. Pod právo primární řadíme úmluvy a dohody, které podepsaly všechny členské země EU, především ty, které daly vzniknout samotné Evropské unii. Jak víme, v desetiletích předcházejících vzniku EU se dnes členské země EU sdružovaly v jiných organizacích. Právě všechny dohody vzniklé mezi státy zakládajícími EU tvoří primární právo. Jedná se o Smlouvu o zřízení Evropského společenství uhlí a oceli, Smlouvu o zřízení Evropského společenství pro atomovou energii, Smlouvu o zřízení Evropského hospodářského společenství a jejich revize, zejména Jednotný evropský akt, Smlouvu o EU, Amsterodamskou smlouvu, Smlouvu z Nice a Lisabonskou smlouvu.

Významnější pro dennodenní právní život v rámci EU je právo sekundární. Informace o tom, jak prameny sekundárního práva vznikají, nalezneme ve Smlouvě o fungování EU. Sekundární právo je tvořeno zejména dvěma stěžejními typy pramenů práva, a to směrnicemi a nařízeními, mimoto jsou dále vydávána rozhodnutí (platí pro konkrétní osoby), stanoviska (jimi se posuzuje určitá právní otázka) a doporučení (není závazné). Které orgány konkrétně mohou dávat návrhy jednotlivých těchto typů předpisů a jak probíhá celý legislativní proces, zde vzhledem ke složitosti těchto procesů nebudeme popisovat, omezíme se pouze na skutečnost, že hlavními aktéry jsou Rada a Evropský parlament, přičemž jednou z hlavních fází přijímání předpisu je právě čtení legislativního návrhu v těchto dvou orgánech.

Jaký je rozdíl mezi hlavními prameny sekundárního práva, tedy nařízeními a směrnicemi? Jestliže nařízení se někdy přezdívá „evropský zákon“ a bývá vydáváno v menším počtu případů, směrnice je naopak poměrně hodně a mají stát „nasměrovat“ v tom, jak uvedenou právní otázku začlenit do své právní úpravy, do vlastního právního řádu. Tzn. směrnice jsou členské státy povinny, na rozdíl od nařízení, které je přímo závazné a obecně platné, implementovat (tzn. včlenit) do národního práva. Směrnice často obsahují obecnější úpravu nebo stanoví cíl, jehož mají členské státy prostřednictvím vlastního práva docílit. Nařízení tedy platí apriorně, skutečně podobně jako národní zákon, zatímco směrnici je třeba do orgánem EU stanoveného data včlenit v zákonné podobě do právních řádů členských zemí. Platí přitom, že oblast či otázku, jež si státy mají podle směrnice zakotvit do právního řádu, lze upravit přísněji, nikoli ale benevolentněji. Tj. směrnice stanoví minimální standard: například uvede-li směrnice určité limity pro vypouštění škodlivých látek do ovzduší, národní legislativa mohou nepochybně stanovit limity přísnější, nikoli ale mírnější.

Například právě na základě směrnic byl vydán český antidiskriminační zákon (bližší informace k němu budou předmětem jedné z dalších částí studijního textu), protože orgány EU byla ČR kritizována za nedostatečný právní rámec ochrany před diskriminací. Přitom jestliže stát neprovede (neimplementuje) směrnici v přidělené lhůtě, může být sankcionován. Většina směrnic zakotvuje právní vztahy, resp. účinky, jen ve směru vertikálním, tj. ve vztahu státu vůči občanovi, nikoli mezi dvěma občany státu. Adresátem povinností ze směrnice tedy jsou ve velké většině státy samotné, ne občané.

Mimo zmíněné primární a sekundární právo dále tvoří právo EU také právo terciární, a to rozsudky Soudního dvora. Tento vrcholný soudní orgán zejména hledí jednotné interpretace právních předpisů EU a sleduje jejich dodržování. Může vynutit naplnění svých rozhodnutí členskými zeměmi, mimoto ale také sleduje činnost Rady a Evropské komise, která je obdobou vlády mj. v naší zemi. Mimo soudců, kteří fungují při tomto soudu a které po jednom vysílá každá členská země, působí zde i tzv. generální advokáti. Tento soud může řešit porušení práva EU členským státem, ale může také rozhodovat o vadném postupu některého orgánu EU. Kromě tzv. přímých žalob, kterou může vznést členský stát, instituce EU, ale i občané, a jimiž soud rozhoduje o případném porušení evropského práva, rozhoduje také tak zvané předběžné otázky. To jsou situace, kdy si například soudce členské země neumí jasně interpretovat některou otázku z pramenů EU, a proto se obrátí na Soudní dvůr s žádostí o oficiální interpretaci.

Doplňte následující tabulku.

Tab. č. 3: Typy předpisů v EU

1. k pramenům primárního práva EU patří:
2. do sekundárního práva řadíme:
3. terciární právo tvoří:

Vyhledejte informace pro doplnění následující tabulky: nalezněte alespoň jeden příklad níže uvedených právních pramenů a uveďte jeho název.

Tab. č. 4: Příklady jednotlivých pramenů práva EU

1. dohoda patřící do primárního práva
2. rozsudek Soudního dvora EU
3. nařízení Rady
4. směrnice

Fungování Evropského soudu pro lidská práva a dalších mezinárodních institucí

Už v jiné souvislosti byla této kapitole zmíněna jako možná cesta obrany českých občanů v situaci, kdy chtějí namítat postup některého českého orgánu, stížnost k Evropskému soudu pro

lidská práva. K němu si nyní uvedeme nejpodstatnější informace, přičemž problematiky lidských práv se bude týkat celá jedna z následujících kapitol skript.

Evropský soud pro lidská práva (ESLP), známý podle svého sídla také jako štrasburský soud, nemá oproti lucemburskému soudu (SDEU) nic společného s Evropskou unií. Na štrasburský soud se tak mohou obracet nikoli občané zemí EU, ale občané těch zemí, které přijaly Evropskou úmluvu o lidských právech a základních svobodách (oficiální název: Úmluva o lidských právech a základních svobodách). Jde o úmluvu, která nesouvisí s EU. Byla podepsána v roce 1950 na půdě Rady Evropy a podepsala ji také ČR, resp. Československo. Právě na základě této úmluvy byl ustaven ESLP.

Zatímco SDEU rozhoduje spory týkající se práva EU, ESLP rozhoduje výhradně o tom, zda bylo porušeno některé právo stanovené v uvedené Evropské úmluvě o lidských právech a základních svobodách (zde lze nalézt paralelu s naším ústavním soudem, který je pro změnu orgánem ochrany práv zaručených Listinou základních práv a svobod). Abychom se mohli jako občané smluvního státu obrátit na štrasburský soud, nejprve je třeba, abychom vyčerpali domácí opravné prostředky (všechny soudní instance, tj. včetně ústavního soudu), dále je třeba, aby šlo o významnou, nikoli bagatelní právní otázku, a dále tedy je třeba namítat porušení některého z práv uvedených ve zmíněné Evropské úmluvě.

Jaké podmínky platí pro stížnost ke štrasburskému soudu? Kromě logické podmínky, že stěžovatel musí namítat porušení některého práva zajištěného ve výše uváděné EÚLP, je dále třeba vyčerpání všech vnitrostátních možností obrany (tj. v praxi je pro české občany možné se na ESLP obrátit po konečném rozhodnutí českého ústavního soudu) a konečně nesmí jít o právní problém bagatelního významu. Třetí podmínka byla přidána až v posledních letech, protože se soud potýkal s velkým návalem stížností. Co lze označit za otázku bagatelního významu, v konkrétním případě určí sám štrasburský soud. Ještě je třeba z praktických důvodů doplnit nově stanovenou podmínku, a sice dodržení lhůty 6 měsíců od konečného rozhodnutí. Tj. v případě českých občanů se tedy bude jednat o podmínku dodržení 6 měsíců od rozhodnutí českého ústavního soudu.

K nejčastěji řešeným otázkám u štrasburského soudu patří nečinnost, resp. pomalé rozhodování národních soudů. Na tuto skutečnost si stěžuje řada občanů různých smluvních států. Jelikož EÚLP uvádí jako jedno ze základních práv také právo na spravedlivý proces, dospěl při svém rozhodování k závěru, že také nečinnost, resp. nepřiměřená délka soudního řízení je situací

porušující právo občana na spravedlivý proces. Soud nicméně rozhoduje celou řadu dalších otázek, v minulých měsících například ochranu soukromého a rodinného života, které je podle názoru některých matek – rodiček narušeno překážkami národního práva v otázce domácích porodů. Opakovaně se na ESLP obraceli také například otcové, jimž je podle jejich názoru bráněno českými soudy po rozvodu manželství bráněno ve styku s jejich dětmi. Mediálně výrazným rozhodnutím štrasburského soudu proti ČR byly také otázky související se vzděláváním Romů (případ *D. H. a ostatní vs. ČR*), kde soud vyslovil, že Česká republika v nadměrném počtu zařazuje romské děti do zvláštních škol (dnes nazývané jako základní školy praktické). Dále je známé např. rozhodnutí *Havelka vs. ČR a Wallovi vs. ČR*. V uvedených záležitostech soud rozhodoval o případném odebrání dětí z rodin. Soud uvedl, že sociální okolnosti a majetkové poměry v rodině rozhodně nemají být důvodem k odebrání dětí do ústavů. Zmínil, že stát musí napřít veškeré síly k tomu, aby rodinám pomohl, nikoli aby je preventivně rozdělával. Oddělení dětí od rodičů musí být až krajním prostředkem = *ultima ratio*. Nařízení ústavní výchovy tedy podle soudu musí být užíváno velmi striktně tam, kde není jinak možno postupovat. Podle soudu ČR zasáhla nařízením ústavní výchovy do práva na rodinný život uvedených rodin.

Pokud bychom měli uvést další možnosti obrany českých občanů u mezinárodních orgánů, zbývá doplnit výše nezmiňovanou funkci EU, a to evropského ombudsmana. Na evropského ombudsmana se lze obrátit tehdy, pokud se občan některého členského státu domnívá, že některý orgán EU jednal nezákonně. Více k fungování jednotlivých orgánů EU a historie EU viz na webu www.euroskop.cz. Zde jsou také informace k aktuálním předsedajícím státům apod. Pokud jde o další orgány či instituce, jimž se Česká republika musí zodpovídat ze svých postupů, samozřejmě je třeba zmínit, že naše země je signatářkou řady jak bilaterálních, tak vícestranných dohod, včetně spolupráce na trestněprávní úrovni apod., ale výčet těchto institucí a dohod jde nad rámec studijního textu, navíc nejde o instituce, u nichž by byla možná individuální obrana českých občanů.

Doplňte následující tabulku.

Tab. č. 5: Fungování štrasburského soudu

1. ESLP sleduje dodržování práv stanovených v :
2. mezi podmínky, které musí být splněny pro stížnost k ESLP, patří:
3. rozdíl mezi štrasburským a lucemburským soudem spočívá v:

KLÍČ K OTÁZKÁM:

Tab. č. 1:

mezinárodní právo soukromé /součást vnitrostátního práva obsahující kolizní normy, tedy normy odkazující na použití určitého právního řádu v právních vztazích s mezinárodním prvkem/

mezinárodní právo veřejné /také součást práva státu, ale udává souhrn dohod, jimiž je stát vázán ve veřejnoprávní, zejména trestní, oblasti/

aplikační přednost /zásada, na základě které mají podle Ústavy vyhlášené a ratifikované mezinárodní dohody přednost před zákonem/

bilaterální dohoda /dvoustranná úmluva, tj. taková, kterou si sjednaly dva státy, resp. dvě smluvní strany/

OTÁZKA 1: A, C

Tab. č. 2:

Mezinárodní červený kříž /sídlí v Ženevě, celosvětově známá a uznávaná organizace založená zejména na humanitární pomoci ve většině zemí světa/

Helsinský výbor /působí v různých zemích, podle toho se nazývá, například u nás Český helsinský výbor apod., jde o nevládní organizací hájící lidská práva, jejich jednotlivé aktivity je možné sledovat na jejich webu, předsedala jí donedávna první česká veřejná ochránkyně práv Anna Šabatová, nyní předsedá Táňa Fischerová/

Amnesty International /celosvětově známá nevládní organizace působící v oblasti lidských práv, v naší zemi mj. hájí práva Romů apod./

OBSE /Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, sdružuje nejen evropské země, ale i některé asijské, vznikla z KBSE – Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě/

OTÁZKA č. 2:

legislativní: Evropský parlament, částečně Rada EU

exekutivní: Evropská komise, Rada EU

soudní: Soudní dvůr EU

Tab. č. 3:

právo primární: zakládající smlouvy, Lisabonská smlouva, Amsterodamská smlouva apod.

právo sekundární: směrnice, nařízení, rozhodnutí, stanoviska, doporučení

právo terciární: rozhodnutí lucemburského soudu

Tab. č. 4:

dohoda patřící do primárního práva: Smlouva z Nice (2001), Římské smlouvy apod.

rozsudek Soudního dvora EU: Rozsudek Soudního dvora *Flaminio Costa vs. Enel* (číslo 6/64))

nařízení Rady: tzv. nařízení Brusel I, tj. nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012

směrnice: směrnice Rady 2000/43/ES, tzv. rasová směrnice

Tab. č. 5:

1. Evropské úmluvě o lidských právech

2. šestiměsíční lhůta, namítání práva v EÚLP, nikoli bagatelní věc, vyčerpání domácích opravných prostředků

3. SDEU = soud v EU, dbá na dodržování práva EU x ESLP = nesouvisí s EU, chrání lidská práva uvedená v EÚLP